

Dopšaičiai – vardan kretingiškių gerovės sunaikintas kaimas

Archyvinuose XVI amžiaus antrosios pusės dokumentuose yra minimas Kretingos kaimynystėje prie Jauryklos upelio buvęs Dopšaičių kaimas, kurio žemė driekėsi dideliame plote dabartinio Kretingos miesto teritorijos rytiniame ir pietrytiniame pakraštyje, Kluonalių ir Būbelių kaimų žemėje, Dupulčių ir Grykšių vakarinėje bei Padvarių rytinėje dalyje.

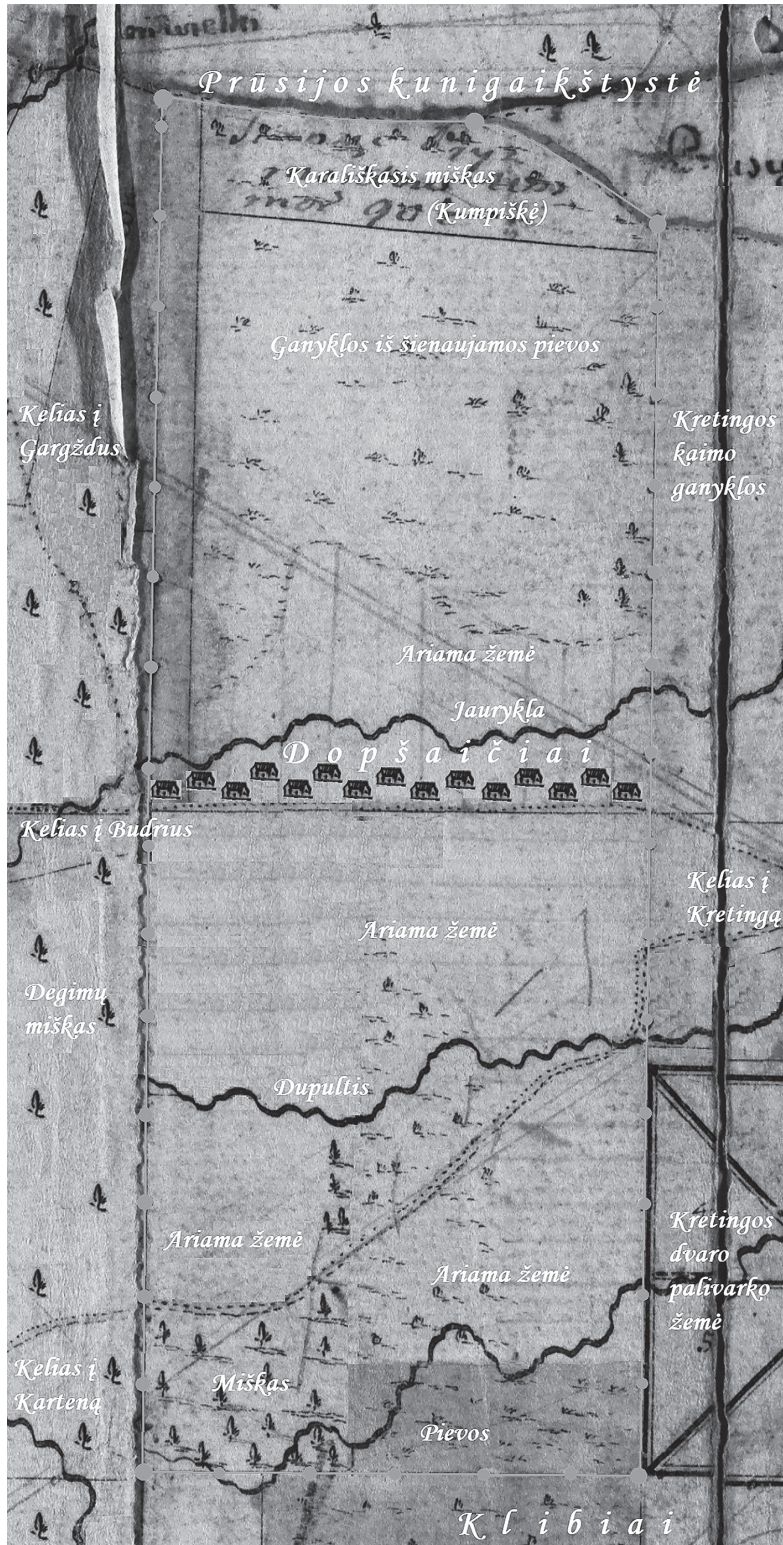
Dopšaičiai paminėti tik dviejuose XVI amžiaus dokumentuose: 1566 m. ir 1572 m. sudarytuose Kretingos valsčiaus inventoriuose, kurie 1897 m. buvo publikuoti Vilniaus archeografinės komisijos leidinio „Акты издаваемые Виленскою археографическою комиссией“ XIV tome.

Archyviniai dokumentai leidžia manyti, kad kaimas buvo įkurtas XVI a. viduryje. Iki tol šioje teritorijoje, besidriekiančioje į rytus nuo Kretingos kaimo, plytėjo mišku ir krūmais apaugusi akmeninga žemė, priklausiusi karališkojo Kretingos dvaro Degimų miškui. Miško žemėje buvo ganomos Kretingos kaimo ir dvaro galvijų bandos, ruošiama mediena valstiečių ir dvaro pastatų statyboms, kertamos malkos kurui. Nemažą stačios medienos dalį tuo metu dvaras buvo išpardavęs pirkliais, kurie masiškai kirtu mišką, degė miške medžio anglį ir gabeno į kaimyninės Prūsijos kunigaikštystės miestus. Dėl šio verslo miškas buvo pavadintas Degimais.

Augant vidaus ir užsienio prekybos rinkoje žemės ūkio produkcijos poreikiui, mūsų krašte plėtėsi dirbamos žemės plotai, greta senųjų kaimų kūrėsi žemdirbių nausėdijos. Apie XVI a. vidurį pirmieji naujakuriai atsikėlė ir į iškirsto Degimų miško bei Kretingos ganyklų plėšininę žemę, o nausėdiją pavadino Dopšaičiais.

Dokumentuose vietovės pavadinimas lenkiškai rašomas „Dobszacie (Dobszaycie)“ ir „Dopszaycie“. Pirmoji vardo forma sutinkama 1566 m., o antroji – 1572 m. inventoriuje. Manoma, kad vietovardis kilo iš asmenvardžio Dopšys (Dapšys). Šį vardą turėjusio asmens sūnūs pagal to meto tradiciją buvo vadinami Dopšaičiais. Minėtuose abiejuose inventoriuose minimi Jokūbas, Jonelis, Jonikas ir Bertašius Dopšaičiai, ko gero, ir buvo tie pirmieji naujakuriai, kurių pavardė tapo bendrinio nausėdijos pavadinimu.

Didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto iniciatyva XVI a. antroje pusėje karališkuosiuose (valstybiniuose) dvaruose buvo pravesta Valakų reforma. Kretingos dvaro valdose ją vykdė karališkasis matininkas Jokūbas Laškovskis. Jis išmatavo

Dopšaičių kaimo planas. Rekonstrukcija pagal XVI–XVIII a. archyvinus Kretingos dvaro žemėvaldos dokumentus.

valakais visą dvaro ir jam priklausančių kaimų žemę, padalino ją į dirbamus ir bendro naudojimo (ganyklų, pievų, miško) laukus, šalia dvaro sodybos parinko vietą palivarko ūkiui. Tarp palivarko ir Prūsijos kunigaikštystės besikuriančioje Dopšaičių nausėdijoje jis išplanavo naują valakinį-gatvinį kaimą, kuriame galėtų nuolat gyventi ir ūkininkauti 40 valstiečių šeimų.

Dopšaičiams buvo priskirta daugiau kaip 59 valakai (per 1 282 ha) žemės. Pietuose ji ribojosi su Prūsijos kunigaikštystės Eglynų (dab. Ėgliškių), Šliauderio ir Tolučių (dab. Toliai) kai-

mais, vakaruose – su Kretingos kaimo ganyklomis, šiaurės vakaruose – su Kretingos dvaro palivarku, šiaurėje – su Klibių kaimo ganyklomis, o rytuose – su Degimų mišku.

Pagal valdomos žemės plotą Dopšaičiai Kretingos valsčiuje nusileido tik Kretingos (85 valakai) ir Kurmaičių (72 valakai) kaimams. Du trečdalius teritorijos užėmė dirbama žemė, apėmusi 40 valakų (per 855 ha). Ji buvo padalinta į tris masyvus stačiakampius laukus, kurių kiekvienas išskirstytas į vienodo dydžio rėžius.

Kaimo centrinėje dalyje, an-

trajame ariamos žemės lauke, Jauryklos upelio dešiniajame krante, prie kelio Kretinga–Raguviškiai–Budriai buvo parinkta vieta kaimo gyvenvietei, į kurią visi senieji kaimo gyventojai turėjo perkelti savo sodybas, o naujakuriai statyti naujas. Tokiu būdu tarp dabartinių Kretingos miesto Melioratorių ir Būbelių kaimo Gargždų gatvių palei kelią į Budrius (Raguviškis) buvo pastatytas gatvinis kaimas, kuriame 1566 m. stovėjo 21 žemdirbių sodyba. Kiekvienai sodybai priklausė po vienodo dydžio rėžį žemės visuose trijuose ariamuose laukuose, kurie sudarė valaką – 21,38 hektaro.

1566 m. kaime gyveno valstiečiai Petrikas Černys, Stanislovas Daugantis, Jokūbas Dopšaitis, Jonelis Dopšaitis, Bendikas Dopultaitis, Sčeputis Dopultaitis, Bertulis Janušaitis, Andrius Kogaitis, Mikšius Norvaišaitis, Stančius Norvaišaitis, Jokūbas Parisgėris, Jonikas Parisgėris, Andrejus Peteraitis, Jokūbas Skuodaitis, Jokūbas Skuodys, Mikutis Stanislovaitis, Rimkus Šašaitis, Grigelis Šeraitis, Sčeputis Videkaitis, Jokūbėlis Triperšaitis, Andrejus Vaičaitis ir Jonas Židiniltas su šeimomis. Jie iš karališkojo Kretingos dvaro nuomojosi tik 20 valakų, t. y. pusę visos kaimui skirtos ariamos žemės. Iš jų 6 naujakurių šeimos įsikūrė apie 1560 m. ir dvarui mokėjo tik dalį žemės rentos, o nuo kitų mokesčių buvo atleistos šešeriems metams.

Dopšaičių ariama žemė buvo labai akmeninga, gerai neįdirbta ir laikyta prastesnės rūšies nei Kretingos kaimo. Todėl pagal didžiojo kunigaikščio nustatytus įkainius už 1 valaką arimo žemdirbiai čia privalejo mokėti tik 12 grašių, o kretingiškiai – 21 grašį činšo. Labiausiai įdirbtas buvo vidurinis laukas, plytėjęs tarp Jauryklos ir Dupulčio upelių. Kitų dviejų laukų didelė dalis dar dirvonavo, buvo tik pradėta įsisavinti. Nemažai sąnaudų įdėję į žemę valstiečiai dar negalėjo pasigirti pelningu ūkininkavimu, todėl sudarant 1566 m. inventorių jie šešiams metams, kol tvirtai atsistos ant kojų, buvo atleisti nuo činšo.

Be činšo mokesčio, valstiečiai dvare kasmet turėjo atlikinėti talkos, pastotės ir kitas prievolės, eiti lažą, pristatyti natūrinę duoklę: 2 statines avižų, vežimą

šieno, žąsį, dvi vištas, 20 kiaušinių ir pan. Natūrinę duoklę pagal dvaro patvirtintus įkainius galima buvo atiduoti ir pinigais.

Per gyvenvietę, kaimo žemės centrine dalimi, ėjo pagrindinis tuo metu šio krašto kelias, vedęs iš Kretingos link Budrių ir prie Minijos upės esančių Kretingos valsčiaus (dvaro) kaimų. Už gyvenvietės, Dopšaičių rytiniame pakraštyje, ties dabartiniais Būbeliais ir Žygais, nuo jo atsišakojo kitas kelias, kuris pro Bebrūnius (dab. Jokūbavą) vedė link Gargždų. Dabartinio Jokūbavo (Gargždų) kelio dar nebuvo – jis nutiestas tik XVIII a. pabaigoje ar XIX a. pradžioje.

Pietinėje kaimo dalyje, už pirmojo ariamos žemės lauko, einant link Prūsijos kunigaikštystės, apie 8 valakų (per 171 ha) plote driekėsi krūmais ir pavieniais medžiais apaugusios šienaujamos pievos ir bendrosios ganyklos, kuriose kerdžiaus vadovaujami piemenys nuo ankstyvo pavasario iki pirmųjų šalčių ganė kaimo galvijus. Už ganyklų, pačiame Prūsijos pasienyje ošė nedidelis miškas, priklausęs karališkamajam Kretingos dvarui. Jis buvo pačiame kaimo žemio kampe, todėl pradėtas vadinti Kumpiškėmis. Miške valstiečiai galėjo ganyti savo galvijus, gavę dvaro administracijos leidimą prisikirsti malkų.

Šiaurinėje kaimo dalyje, už Dupulčio upelio, buvo trečiasis ariamos žemės laukas, o už jo, paribyje su Klibių kaimo žeme augo miškas, apėmęs 12 valakų (per 256 ha) plotą. Prie miško žemės buvo priskiriamos pievos, augusios į vakarus nuo miško, ties riba su Kretingos dvaro palivarku ir Klibių kaimo pievomis. Įstrižai trečiojo lauko ir miško vingiavo Kretingos–Kartenos kelias, jau tuo metu tapęs svarbiu prekybos traktu, jungusiu Šiaurės Žemaitijos miestelius su Klaipėdos uostu.

Tarp 1566 ir 1572 metų Kretingos apylinkėse siautėjo juodąja mirtimi pramintas maras. Iš visų valsčiaus kaimų nuo maro epidemijos labiausiai nukentėjo Dopšaičiai. 1572 metais kaime buvo belikę 11 žemės nuomininkų: Jokūbas Dopšaitis, Jonelis Dopšaitis, Jonikas Dopšaitis, Bertašius Dopšaitis, Petrikas Garvis, Mockus Norvaišaitis, Mikšius Norvaišaitis,

(Nukelta į 6 p.)

